

aldus vatte de al enkele malen aangehaalde naoorlogse onderzoeker op het gebied der economische collaboratie zijn bevindingen samen.¹

Er zijn niettemin bedrijven geweest waar men het aanvaarden van Duitse orders of andere Duitse opdrachten principieel geweigerd heeft. Wij hebben er geen volledig overzicht van, maar durven toch wel stellen dat de verklaring van een naoorlogs deskundige dat het hier 'uitsluitend de kleinen' betreft (zonder namen te noemen, wees hij op vier of vijf gevallen in Zuid-Holland²; er zullen er wel meer zijn geweest), niet helemaal juist is. De n.v. Hollandse Optiekfabriek te Den Haag die lichtspoorgranaten voor het Nederlandse afweergeschut vervaardigd had, weigerde die productie voor de Duitsers te hervatten; de directeur, dr. J. C. Hooykaas, werd in '41 door een Duitser vervangen³. Hooykaas was ook elders actief: als commissaris van de vliegtuigfabriek 'Aviolanda' te Papendrecht verzette hij zich krachtig maar vergeefs tegen haar uitbreiding (het aantal arbeiders steeg er van zeshonderd tot zes-en-twintighonderd).⁴ Ook de enige Nederlandse fabriek voor aluminium, de Aluminium Wals- en Persbedrijven n.v. te Oudenrijn weigerde alle Duitse orders; de directeur, G. J. J. Both, werd herhaaldelijk bij de *Rüstungs-Inspektion* en tenslotte ook bij de betrokken Nederlandse ambtelijke instantie, het rijksbureau voor non-ferro metalen, op het matje geroepen; de directie van het rijksbureau trad daarbij nog aggressiever tegen hem op dan de *Rüstungs-Inspektion*. Ook zijn bedrijf werd onder Duits beheer gesteld.⁵

Naast deze bedrijven waren er andere (alweer: er zullen er meer geweest zijn dan die welke wij kunnen noemen) die, na zich aan Duitse opdrachten onttrokken te hebben, ergens in Nederland 'onbesmet' werk wisten te vinden. De n.v. Aannemingsmaatschappij v/h Hillen & Roosen (Amsterdam) en de n.v. v/h gebr. Hogebrink Wegenbouw- en Stoomwalsenbedrijf (Laren) konden, na het werk aan de vliegvelden geweigerd te hebben, opdrachten krijgen resp. van de rijkswaterstaat en in de Noordoost Polder. Werk op het vliegveld Schiphol werd ook geweigerd door de n.v. Wegenbouw Maatschappij (Utrecht), zij het dat het de directie meer dan een half jaar nam voor zij al haar personeel en materieel van het vliegveld had kunnen terugtrekken.⁶

¹ G. Kruijff in BG-Den Haag: verslag proces-Fiebig (14 juni 1949), II-12. ² R. Leopold, a.v., II-17. ³ POD-Den Haag: p.v. J. C. Hooykaas (23 aug. 1945), p. 1 (Doc II-321, e-1). ⁴ BG-Den Haag: sententie inz. 'Aviolanda' (14 maart 1949), p. 1, 4 (Doc I-1749, a-1). ⁵ BOOM-Amsterdam: p.v. inz. plundering Aluminium Wals- en Persbedrijven (20 maart 1947), p. 1-6 (BRvC: dossier-Fiebig). ⁶ BG-Amsterdam: p.v. zitting inz. A. F. en C. F. de Vilder, p. 14-17.